

pályaképét nyújtja, nagy vonásokban utalva szépirodalmi munkásságának terjedelmére és belső értékére. Előadásában közvetlenséggel, adataiban mértéktartással közli a legszükségesebb tudnivalókat, néhány illusztrációval téve szemléletesebbé a helyi viszonyok s alkalmi-ság szerint kiválogatott és tömören megfogalmazott ismeretanyagot.

A másik könyv (*Jókai napjai Erdélyben*) a költő följegyzései és az egykorú lapok nyomán Jókai erdélyi utazásait ismerteti. Megtudjuk belőle, hogy a jeles író 1853–1902 közt összesen tízszer fordult meg a testvérhazában. Első ízben az a körülmény készítette a fővárosból való távozásra, hogy jelen akart lenni felesége vendégszereplésén a kolozsvári Nemzeti Színházban. Élményeiről a Délibáb c. lapba Úti leveleket is írt, melyeket Kristóf nagy tárgyszeretettel emleget és újból közöl. Ezzel, minthogy a szóbanforgó művek nem könnyen hozzáférhetők s tárgyi alapjuknál fogva fájdalmasan érdekkeltők, mindenesetre szolgálatot tett a Jókai-kutatásnak, bár kétségtelen, hogy az újabb olvasó csalódnai fog e régi írásokban, ha Petőfi Útirajzai ötletes üdeségét keresi bennük.

A többi utak indítéka: a népelet tanulmányozása, egy színház- vagy emlékmű-avatás, a költő darabjainak (*Aranyember*) bemutatás előadása és egy-egy pártpolitikai körút. Irodalmi tekintetben különösen gyümölcsöző volt az 1858-i kirándulás Hátszeg vidékére; ennek eredménye az e könyvben is közzétett Útinapló (*More patrio. Regényes kóborlások*) és a Szegény gazdagok című regény. Jókai későbbi látogatásai közül figyelmet érdemel még az 1876-i erdélyi út, mert a visszaemlékezéseit megörökítő följegyzéseken kívül (*Útitáskából*) fogadásában innen eredeztethető az Egy az Isten című nagyszabású regény.

Kristóf gondos utánjárással felkutatott adatait könnyen áttekinthető rendben s a tárgyat illető kapcsolatok megvilágításával csoportosítja. Könyve érdekességét, sőt értékét azzal is növeli, hogy újból lenyomatta azokat a képeket, melyeket erdélyi útjában annakidején maga Jókai rajzolt.

Baros Gyula.

Bartóky József: Piros rózsák. A Magyar Fabulák mestere immár hetedízben kedveskedik a magyar közönségnek friss bokkrétával abból a kertből, mely az első alkalom óta gazdagon termi üde virágait. A költő szemével nézvé az életet, mindenütt talál tollára való anyagot; de mintha nem is keresné a tárgyakat, inkább úgy tetszik, mintha a tárgyak kínálkoznának neki megírásra. Génusza nem kedveli a nagy arányokat, bonyolódott mesét, széles rajzot; igazi birodalma a novella, melynek belső feszültsége drámai hatást kelt az olvasóban. Mintha apró tengerszemek volnának elbeszélései, melyeknek tükréből visszamosolyog a nap sugara, de az ég száguldó felhőinek borongása is, s nyugodt felszíne nagy mélységek sejtelmét kelti. *Korvin János* történetében a nagyravágyás és egyéni boldogság összeütközése oldódik meg egy ismeretlen édesanya jószágos szavaiban, s egy nemzet sorsa rezdül meg a sorok közt. *Bertalan vitéz históriájában* a reménytelen, odaadó lovagi szerelem s a magyar föld kiolthatatlan szeretete fonódik egybe bánatos történetté, mélyen megindító érzélemmel, de Toggenburg lovar édeskes érzélgése nélkül. A királykisasszonyt vívó Mihály kocsis remekbe készült példája a vén magyar parasztnak, aki kezét foghat Arany Bencéjével. Ezt a novellát szeretném angolul olvasni, ha akadna, aki le tudná fordítani. A *Fejedelmi nász* mosolygós humorral dolgoz föl egy krónikás adomát, Hedvignek, Nagy Lajos leányának gyermekségéből. A gyermeki léleknek és észjárásnak pompás raiza, amivel a szerzőnek korábbi kötetében is találkoztunk. Külön zamatot ad a történetnek a kis Hedvig talpraesett magyarsága Wilhelm herceg német pulyasága mellett, a nászúgy közepén vakaródzó Packan kutyáról meg nem feledkezvén. Ime, három aranyormozsa a história nagy folyamának fővenyéből. — Két novella (*Piros rózsák, Erzsébet*) a jelen nyomorúságát rajzolja; titkos tragédiákat, melyek elrejtőznek a világ kíváncsisága elől; meleg szíveket, melyek nem hivalkodnak bánatukkal és részvételt segítenek embertársuknak a kereszt hordozásában. — *Boldizsár hivatása* közállapotaink keserű szatírája egy elesett hős aj-

kán, ki éjjeli órán sírjából kikelt társainak szent hazugsággal csupa jó hírt hoz nemzetéről, hogy hősi álmuk nyugalját megóvja. — A zsigori öreg Gedő lelkét, a halál révén, nem ismert és kitagadott unokája menti a mennyországba; ismét a gyermek szentsége, mely a megkövült szívet is megdobogtatja. Ez az elbeszélés a rajzoknak ama fájába tartozik, mely egy végső mozzanatban tömöríti egybe az előzményeknek hosszú sorát s így megkapó megoldást ad. — *Demák halhatatlansága* ismét szatira, de nem keserű, hanem jóízű mosollyal mutatja az emberi hiúság képét. — A kötet második felét egy kis regény, *Két szerelem* foglalja el. Egy leányt a kedvezőtlen körülmények arra kényszerítenek, hogy a boldog házasság reményéről lemondva kezét nyujtsa egy férfinak, aki őt igazán szereti. Az asszony azonban nem bírja eltemetni szerelmét, melyet férje sejt, s mely utóbb ballépésre viszi. A férjnek gyötrelmes szerelme s az asszonynak elfojtott s később fellobbanó szenvedélye, mely áluton is kielégülésre tör, finom, lépésről-lépésre haladó elemzéssel mutatja a lelkek mélyén folyó, rejtett harcot. A költő nem hiába tesz személyeinek arcára orosz neveket idegen álarcot, az elbeszélés valóban a körülmények, lelkiállapotok és események aprólékos részletrajzával, a gyötrelmes, fojtott levegővel orosz hatást tesz s idegenül áll a kötet többi magyar novellája közt. A széles, körülményes előadás partjai közt igen lassan csordogál a mese vékony erecskéje s szinte fölöslegessé is válik a lélek- és helyzet-elemzés részletessége mellett; az író pedig ironikus mosollyal kíséri személyeinek vergődését, holott máskor — mint például *Erzsébetben* — a részvét melegéül veszi körül őket, mikor a hétköznapi embereinek sorában „meqlátja az emberit is, az élet mélységeit s igazságait is”. Úgy érzem, hogy ez az „orosz” elbeszélés: hangjában, felfogásában, költői megszerkesztésében eltávolodást mutat a költőnek eddigi gyakorlatától; nekem ez a modor nem olyan kedves, mint a régi.

A könyvnek előadás- és nyelvbeli jelességeit újra méltatni, azt hiszem fölösleges dolog. Gazdagság fölösleg nélkül, rövidség homály nélkül, meg-

kapó szemléletesség s a hangulatoknak árnyalatokban való bősége, színtiszta magyarság, a szónak, mint a kifejezés eszközének gondos és szerető mérlegelése, egy szóval művészetének a legnemesebb értelemben való megbecsülése: Bartókyt e kötetben is a magyar novella s a szépprózai stílus mai mesterének vallják.

Tolnai Vilmos.

Ady-Múzeum és egyebek. Dóczy Jenő és Földessy Gyula szerkesztésében megjelent az Ady-Múzeumnak második kötete is, az elsőhöz képest átlag egyenletesebb tartalommal. Az amabban még nagyobb számmal közzétett, többnyire keveset mondó „emlékezések” helyett ezúttal inkább az adat-közléseken s általában a tudományos apparátus összehordásán van a súly; amennyiben pedig emlékezésekről van szó, azok közt magvasabbakat találunk mint az első kötetbeliek között.

Van ebben a kötetben is fölösleges, ami ugyanis nem viszi előbbre sem életrajzi adatok, sem a megértés szempontjából az Ady-irodalmat, s van olyasmi, ami igazán kár, hogy ott van. A tanulmány, amelyre célok, ez a Földessy Gyula szerint „nagy beleérzéssel és elmélyedéssel megírt esztétikai és pszichológiai analisis” bizvást elmaradhatott volna; akkor legalább Ady erotikája ment maradt volna a Hatvany Lajoséval való elkeveredéstől. Mert Hatvany az, aki „Ady világába”, őt vers kapcsán odáig „mélyedt”, ahol már mi, az „úgynevezett morál” hívei is hajlandók vagyunk hitelt adni az ő tételének, mely szerint „az ember nem különbözik állattestvéreitől.” Ady elemzett verseiben többször gyermekleányok iránti szerelemvágy kísért, — de csak kísértés marad; a tudós elemző azonban mo-hón hozzádörgöli a maga vallomását: „A kergesség vadgyönyörös kínja minket is el-elfog. Vannak lélekrezdülések, mikor az ember a hugában, sőt az anyjában vagy a gyerekeiben akarata ellenére is csak a nőt érzi”, stb. Nos, akárhogy vélekedjünk Ady erotikájáról, ez a mo-csök már nem az ő „világa”, ezt magyarázója keni hozzá az említett álatmorál alapján. A gonosz magyarázattól magukhoz a kijelölt versek-